

Mustafa İBİŞ*

ZÜHEYR B. EBÎ SÜLMÂ'NIN ŞİİRİNDE ATLÂL SEMBOLÜ	THE SYMBOL OF ATLÂL IN THE POETRY OF ZUHAYR B. ABÎ SULMÂ
<p>ÖZET</p> <p>Cahiliye dönemindeki Arap şiirleri, sonraki nesillere örnek teşkil eden önemli bir geleneği yansıtır. Özellikle atlâl teması, şairlerin terk edilen yerlere ve harabelere duyduğu özlemi dile getirir. Zühayr b. Ebî Sülmâ, bu geleneğin önde gelen isimlerinden biridir ve şiirinde çok sayıda sembol kullanarak, duygularını ve düşüncelerini etkili bir şekilde ifade etmiştir. Şair için atlâl, hem geçmişin kederini hem de geleceğin umudunu simgeler. Bu üslup sayesinde, yokluğun yarattığı acı ile varlığın getirdiği sevinç bir arada işlenir. Arap şairleri, geçmişte yaşadıkları yerleri ziyaret ettiklerinde, sevdiklerine olan özlemlerini şiirlerinde dile getirirlerdi. Bu gelenekler, İslam öncesi dönem şiirinin özünü oluşturur ve toplumun sosyal yapısını, inançlarını ve bireylerin ilişkilerini etkili bir şekilde yansıtır. Cahiliye şiirlerinde sembolizm, Batılıların anladığı biçimde değildir; daha çok, duyguları somutlaştırarak, şairin ruhundaki derin hisleri ifade eden bir yapıdadır. Semboller, duygusal ve sosyo-kültürel unsurları içerir ve bu bağlamda, dönemin bireylerinin ve toplumunun özelliklerini yansıtır. Cahiliye döneminin en önemli şairlerinden Zühayr'ın şiirinde yer alan atlâl sembolü, özellikle kısa ve dolaylı ifadelerle zenginleştirilmiş olup, Arap yaşamının ve zihniyetinin yansıması olarak öne çıkmaktadır.</p> <p>Anahtar kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Şiir, Zühayr, Sembol, Atlâl</p>	<p>ABSTRACT</p> <p>The poetry of the pre-Islamic Arab period reflects an important tradition that serves as an example for future generations. The theme of atlâl, in particular, expresses the poets' longing for abandoned places and ruins. Zuhayr bin Abi Sulma is one of the prominent figures of this tradition, effectively expressing his emotions and thoughts through a multitude of symbols in his poetry. For the poet, atlâl symbolizes both the sorrow of the past and the hope of the future. This style allows for the intertwining of the pain caused by absence and the joy brought by existence. When Arab poets visited the places where they once lived, they articulated their longings for their loved ones in their poetry. These traditions form the essence of pre-Islamic poetry and reflect the social structure, beliefs, and relationships of individuals in society. Symbolism in pre-Islamic poetry is not understood in the same way by Westerners; rather, it solidifies emotions, embodying the deep feelings within the poet's soul. Symbols encompass emotional and socio-cultural elements, reflecting the characteristics of individuals and society during that period. The symbol of "atlâl" found in the poetry of Zuhair, one of the most important poets of the Pre-Islamic period, is enriched with particularly short and indirect expressions, standing out as a reflection of Arab life and mentality.</p> <p>Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Poetry, Zuhayr, Symbol, Atlâl</p>

* Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, Adıyaman/Türkiye, E-posta: mibis@adiyaman.edu.tr / Asst. Professor, Adıyaman University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Rhetoric, Adıyaman/Türkiye, E-mail: mibis@adiyaman.edu.tr

Giriş

Cahiliye dönemindeki Arap şiirleri, her yönüyle gelecek nesil şiirlerine örneklik teşkil etmiştir. Bunlar, şiir geleneğini takip etmiş ve birçok metodun oluşmasına öncülük etmişlerdir. Atlâl ile başlayan şiirler, bu geleneğin bir yansımasıdır. Şairlerin, şiirlerinde ve kasidelerinde sevgilinin terk ettiği diyarlara olan özlemini dile getirdikleri atlâl türü bu şiirleri, çok eskilere dayanmaktadır (Parlak, 2024, s. 224). Harabelere duyulan özlemi dile getiren atlâl türü şiirler, nesiller boyu tekrarlanan üslup biçimlerinden biridir. Bu geleneği sürdüren en önemli isimlerinden biri Züheyr b. Ebî Sülmâ'dır (öl. 609). Züheyr şiirlerinde atlâl, kadın, deve ve mekân gibi birçok farklı sembolü kullanmıştır. Onun dile getirdiği semboller, yaşadığı çevre ve kültürüyle ilintilidir. Bunlardan atlâl sembolü, Züheyr'in duygu ve düşüncelerini daha etkili biçimde dile getirmek amacıyla kullandığı en önemli semboldür.

Şiirde dile getirilen en önemli ve zıt olaylardan; yokluk ve bunun sebep olduğu hüznün ile varlık ve bunun getirdiği coşku, araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Şair için atlâl; vatan, sevgilisi ve yaşadığı mazisi ile birlikte hayalindeki geleceğidir. Bir yönüyle kederi, diğer yönüyle sevincidir. Atlâl, şaire bazen yokluğun ıstırabını yaşatırken diğer taraftan varlığın muştusunu müjdelemiştir. Bu meseleyi ön plana çıkaran en önemli sebeplerden birisi de, yok olmaya yüz tutmuş harabelerin ve ardını verip göç eden sevgililerin, şairin ruhunda uyandırdığı duygulardır. Şair duygularını, belli geleneksel üsluplarla dile getirmiş ve şiirin anlaşılmasını bu üsluplara gizlediği sembollerin anlaşılmasına bağlı kılmıştır.

Çalışma iki yönüyle ön plana çıkmaktadır. Birincisi atlâlin Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın şiirinde teşkil ettiği anlamdır. İkincisi ise atlâlin birçok anlama gelen ve içinde derin manalar bulunduran sembol bir ifade biçiminde Züheyr'in şiirinde yer almasıdır. Atlâl, kökleri tespit edilemeyen eski şiir geleneğinden miras kalmıştır. Konu şair İmrüülkays (öl. 540) ile zirve yapmış (Cumahî, t.y., s. 55; İbn Hücr el-Kindî, 2004, s. 135,159; İbn Kuteybe, 1423, s. 111), Züheyr ile de farklı anlamlarda kullanılması geleneğine evrilmiştir. Bu gelenek Emevî ve Abbâsî dönemimde de devam ettirilmiştir. Atlâl, şair için vatan özlemini temsil etmektedir (Hasan, 1388, ss. 92-106). Çünkü zamanla harabelere dönüşen sevgiliden kalan yerler, zihnindeki anılarını ve birikimini ona hatırlatır. Bu anılar ona hüznün verse de aslında onu ayakta tutan ve mutlu eden bir olaydır. Dolayısıyla şairin harabelerin önünde duraklaması veya ağlaması sıra dışı bir durum değildir. Çünkü harabeler, onlar için yaşamın bir parçasıdır. Bu nedenle harabelerde ağlamak, hayata ağlamak anlamına gelir (Mahmûd Süleymân, 2020, ss. 209-210).

Sevgilinin ardında bıraktığı diyarlara duyulan özlem ile yıkıntılar üzerinde durup ağlama durumu, atlâl şiirinin ortaya çıkışındaki derin sırrı oluşturmaktadır. Kişinin sevgilisinin gerideki harabelerine ve yıkıntılara duyduğu nostalji, bu durumu besleyen şiir ile bağlantılı olup Arapların yaşam tarzını yansıtmaktadır. Araplar, su ve otlak bulmak için yer değiştirirken, şairler ziyaret ettikleri evlere seslenerek, geçmişte orada yaşayan kişilerin durumunu sorarlardı. Şairler, şiirlerini bir şekilde bu evlere dinletmeyi başardılar ama onlara cevap verecek birini veya mekânı bulamadılar (Abdutâhâ, 2011, ss. 48-49; Kayrevânî, 1981, s. 226).

İslam öncesi dönem şairlerinin eşsiz edebî özelliklerinden biri; şiirlerine yıkıntılardan, geride kalan izlerden ve sevdiklerinin hatıralarından bahsederek başlamalarıdır. Sevdiklerine karşı hissettikleri psikolojik hislerden, ona ulaşmak için yollarda çektikleri zorluklardan ve acılardan söz ederler. Şair tarafından sevgilinin davranışsal ve kişisel özelliklerinin, ailesinin o dönemde toplumdaki konumunun ifade edilmesi, bize o dönemin toplumsal koşulları hakkındaki gerçekleri

ortaya koymaktadır. Bu şiirler bize aynı zamanda toplumdaki kast sistemini, insanların davranış ve kişilik özelliklerini, inançlarını güzel bir şekilde göstermiştir (Abdulvâhid, 2007, ss. 9-19).

1. Cahiliye Şiirinde Sembolizm

Genellikle Arap şiirinde, özellikle de Cahiliye dönemi şiirlerinde kullanılan sembolizmin Batılıların alışık olduğu sembolizmden farklı olduğunu söylemek mümkündür. Cahiliye dönemi şairlerinin kullandığı semboller, icracı ve içerikli bir anlayışa sahiptir; yani şair ile alıcı arasında ortak bir deneyim vardır. Ancak modern dönem şiirlerinde semboller, daha çok performans üzerine inşa edilmiştir ve bu durum şair ile alıcı arasındaki bağı zayıflatmaktadır (Abdulvâhid, 2007, ss. 15-24; Abdutâhâ, 2011, s. 48; Câdir, 1980, ss. 272-273).

Cahiliye dönemi şiirlerinde var olan sembolizm, duygu ve eğilimleri somutlaştıran ve bunları şairin ruhunda meydana geldiği şekliyle, karmaşıklıktan ve girift duruma düşmekten uzak, mantığın düzenlediği doğal formdadır. O halde İslam öncesi şiirin sembolizmi, duyuların ötesine geçen ve anlatımda abartıya fırsatlar sağlayan, muğlak icra kisvesi altında ifade edilemeyecek ifade etmeye çalışan Batı sembolizminden farklı, özel türden bir sembolizmdir. Cahiliye dönemi şiirlerinde sembolizmi inkâr etmek mümkün değildir. Çünkü bu dönemdeki şiirler istiare, kinaye, teşbih ve mecaz gibi birçok belâğat sanatıyla doludur. Belâğat sanatıyla süslenmiş bu sanat üslubu, şairin çok farklı biçimde ve farklı sembol ve varyantlarla duygularını ve yaşadığı olayları anlatmasına olanak sağlamıştır (Abdutâhâ, 2011, s. 48).

Cahiliye dönemi şiirlerinde sembolizm, belli konularda kıtaları aşan bir yapıya sahiptir. Örneğin atlâl, kadın, mekân ve içki gibi semboller, şair tarafındanilmekilmek işlenen ve farklı anlamlarla dile getirilen sembol ifadelerden bazılarıdır. Dolayısıyla bu dönemdeki şairlerin, kullandığı ifadeler aracılığıyla olayların ardında gizlenen manaları ve fikirleri kastetmediğini söylemek mümkün değildir.

Sembolizm, ilk olarak İslam öncesi edebiyatında ortaya çıkmıştır. Sanatsal yapısını ise özgün Arap zihniyetinin doğasından ve İslam öncesi saf yaşam tarzından almıştır (Matlûb, 2007, s. 498). Cahiliye dönemi şiirlerde var olan sembollerin iki temel yapısı vardır: İfadede kısalık (îcâz) ve dolaylı anlatımdır. Bu iki yapı aynı zamanda İslam öncesi dönemdeki Arap yaşamının ve Arap zihniyetinin bir yansımasıydı (İkbâlî & Şeyhî Sûmâr, 2021, s. 412).

2. Atlâl Sembolü

Atlâl, sevgiliden geriye kalan sert ve sağlam taşları, yere resmedilmiş ve izleri kalmış kalıntıları, aş pişirilen ocakları, evleri selden korumak için kazılan çukurları ve dikilen kazıkları ifade etmek için söylenen belirli ifadelerden ibarettir. Bunlar haddi zatında hiçbir şey ifade etmedikleri halde Cahiliye şairi için çok şeyi ifade etmektedir. Sevgiliden geriye kalan bu mekânlar veya kalıntılar onun varlığı, geçmişi, hayat alanları, vatanı ve umududur; kısacası, onun her şeyidir (Abdulvâhid, 2007, s. 15; Abdutâhâ, 2011, s. 49; Yûsûf, 1983, s. 118).

Atlâl, üç bileşenden oluşan sarmaldan oluşmaktadır. Birincisi, şairin zihnindeki özne olan "ben"dir. İkincisi, nesne olan "sen" veya "diğeri"dir; bu genellikle sevgilinin simgesiyle ilişkilidir. Üçüncüsü, "ben" ve "sen" ifadelerinin temsilcilerinin topluma olan ilişkisidir. (Yûsûf, 1983, s. 20). Diğer bir ifadeye göre atlâl, insanın üç ilişkisinin kesişim noktasını temsil eder: İnsanın durağan anındaki toplumla ilişkisi, tarihsel anındaki (geçmişteki) toplumla ilişkisi ve doğa ile arasındaki, onun tüm varoluşunu koşullandıran ilişkisidir. Şairin harabeler üzerinde duruşu, sadece mekânlara olan bağlılık değildir. Bu durum şair için aynı zamanda geçmiş ile gelecek, vuslat ile

ayrılık, istikrar ile kararlılık, vatani ile ondan mahrum kalma, varlığı ile yokluğu arasındaki karmaşık duygularının bir ifadesidir (Abdutâhâ, 2011, s. 49).

Atlâl, şair için keyfi bir durum veya yalnızca geleneklerin dayattığı sanatsal bir gelenek değildir. Atlâl, şiirsel bir sembol olmakla birlikte şairin zihninde yenilenen çeşitli çağrışımları ve pek çok bileşeni zihinsel, psikolojik ve sosyal algıları ifade eden simgelerdir. Atlâl, İslamiyet öncesi şairlerin, karşılaştıkları olaylar karşısında duygu ve hislerini anlatmak için benimsedikleri ifade biçimlerinden biridir. Şairi bunu söylemeye motive eden şey, şiirin ana eksenidir ki buna ana amaç ya da nesnel deneyim adını veririz. Fakat bezen de şair, şiir geleneğinin etkisi altına girebildiğini, bunun da amacına ait görünmeyen konularla şiirini başlattığı söylenebilir. Şair, bu tür çok konulu şiire geleneksel ve ana deneyimin atmosferinden başlar. Çünkü harabelerden, göçen sevgiliden veya göçenlerin ardına bıraktığı izlerden bahsederken kendini bu atmosferden çıkaramaz. Bu durum, yeni bir sanatsal durumun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Şairler, bu geleneksel pasajlarla dinleyiciyi asıl konuya hazır duruma getirmeye çalışmışlardır. İşte atlâl sembolünün önemi de burada ortaya çıkmıştır. Çünkü atlâl ile şiir konusu arasındaki ilişki, gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmıştır (Abdulvâhid, 2007, s. 20; Abdutâhâ, 2011, s. 50).

3. Züheyr b. Ebî Sülmâ'da Atlâl

Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın şiirlerinde birçok sembol ifadeye rastlamak mümkündür. Bu sembollerden en önemlisi şüphesiz atlâl sembolüdür. Şairin atlâlden bahsederken kullandığı ifadeler ve sanatsal yapı, dönemin diğer birçok şairiyle paralellik arz ettiği gibi onlardan ayrılan yönleri bulunmaktadır. Cahiliye dönemi şairi, sevgiliye ve geride bıraktığı mekânlara ve kalıntılara ağlarken aslında kendi saltanatına ve yıkılan umutlarına ağlamıştır. (Muhammed Taştûş, 2012, s. 147).

Şairler, şiirlerinde semboller kullanarak bazı hayvanların güzelliğini ve olumlu özelliklerini, sevdiklerine ve bunların fiziki ve ahlaki yüz ve davranış gibi güzelliğine gönderme yaparlar. Yine şairlere göre yağmur, bereket ve zarafetin sembolü iken, harabelerin üzerinde durmak ise dönemin önemli şairi olan Züheyr b. Ebî Sülmâ'ya göre modernliğin, canlılığın ve yeni bir hayata dair umudun simgesidir. Çünkü art arda gelen savaşlar ve bunları takip eden mücadeleler, yerinden edilmeler, yoksulluk ve sefalet insanların umutlarını hayal kırıklığına uğratmıştır. İşte o dönemde şairlerin toplumun sözcüsü olma misyonu devreye girmiş ve kaybolan özgüven tekrar tesis edilmeye çalışılmış ve toplumun geleceğe parlak bakmalarında önemli rol oynamıştır (Abdutâhâ, 2011, s. 51; İkbâlî & Şeyhî Sûmâr, 2021, ss. 414-415).

Cahiliye dönemi atlâl şiirleri, genellikle üç türden sunulmuştur. Birincisi, sadece atlâl ve onu çevreleyen olaylar ve mekânlar betimlenir. Şair, atlâl denilen harabelerin başında durur, onu düşünür ve orada geçirdiği günleri hatırlar. Şair bunları yaparken bu harabelerle ilgili betimlemelerde bulunur. Sevgilinin kaldığı yerlerde onu anımsatan izler taşıdığını belirterek bu izlerden haber verir. Yıkıntıları sembolize eden şey taş, kum, resim ve kazık gibi materyalden oluşur. Şair daha sonra rüzgârın, yağmurun veya zamanın bunları nasıl evirip çevirdiğine değinir ve sevgiliden geriye kalan bu kalıntıların zamanla ıssız veya vahşi hayvanların uğrak yeri olduğunu anlatır. İkincisi şair, atlâl ile birlikte özlem duyduğu sevilisini resmeder. Şair, sevgilisinin güzel vasıflarını ve âşık olduğu fiziki özelliklerini anlatarak olayı genişletir. Onun yürümesini, sesini, boyunu posunu, saçını, narinliğini ve etrafına aydınlık veren yüzünü anlatır. Üçüncüsü ise şair atlâl ile birlikte oradan göç eden sevgilisinin durumundan ve göç ederken

bulunduğu mekân ile ilgili ilişkisinden bahseder. Çölde engebeli arazide ve kumların üzerinde yürüyen sevgilisini tasvir eder (Atvân, 1970, ss. 121-126). Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın şiirlerinde, bu zikredilen üç durumdan tümümü görmek mümkündür. İlerleyen bölümlerde yeri geldikçe bunlara değinilecektir.

İslamiyet öncesi birçok şair şiirlerinde harabeleri, yıkılmış evleri ve aşınmış izleri bir tür üzüntü, psikolojik keder ve zamandan şikâyeti şeklinde görürken, Züheyr b. Ebî Sülmâ şiirlerinde bu sahneye başka bir açıdan bakar ve görür. O, hüznün ve buhranın ardında neşeyi, mutluluğu ve çok uzakta da olsa sevdiğine ulaşmayı görmüştür. Züheyr, sevgi dolu geçmişin kalıntılarının ve harabelerin, izleri silinmeye yüz tutmuş yıkıntılarının üzerinde durarak, sevgiliyle geçirdiği sevinç ve mutluluk günlerini anmıştır. Şair, bu harabeleri ve hüznü manzarayı betimledikten sonra muhatabın üzüntü ve bunalımını silmek veya örtmek için mevcut durumdan zevk ve keyifle parlak geleceğe bakmasını sağlayacak yeni bir vizyon hayal etmesini sağlamıştır (Yûsûf, 1983, ss. 147-148). İşte şair, o dönemde psikolojik sükûneti sağlamak ve bu yeni düşünceyi geliştirmek amacıyla şu dizeleri dile getirmiştir:

أَمِنْ أُمَّ أَوْفَى دِمْنَةً لَمْ تَكَلِّمْ	بِحَوْمَانَةٍ الدَّرَاجِ فَالْمُتَنَلِّمِ
وَدَارٌ لَهَا بِالرَّفْمَتَيْنِ كَأَنَّهَا	مَرَاجِعُ وَشِمٍ فِي نَوَاشِرِ مِعْصَمِ
بِهَا الْعَيْنُ وَالْأَرَامُ يَمْشِينَ خِلْفَةً	وَأَطْلَاؤُهَا يَنْهَضُنْ مِنْ كُلِّ مَجْتَمِ
وَقَفْتُ بِهَا مِنْ بَعْدِ عَشْرِينَ حِجَّةً	فَلَأَيَّا عَرَفْتُ الدَّارَ بَعْدَ التَّوْهُمِ
أَتَأْفِي سَفْعًا فِي مُعَرَّسِ مَرْجَلِ	وَنُؤْيَا كَجِدْمِ الْحَوْضِ لَمْ يَنْتَلِمِ
فَلَمَّا عَرَفْتُ الدَّارَ قُلْتُ لِرَبْعِهَا	أَلَا عِمَّ صَبَاخًا أَيُّهَا الرِّبْعُ وَاسْلَمِ

Bu yerler (evler), Ümmü Evfâ'nın (Sevgilinin) Havmânetü'd-Durrâc ve Mütesellem'de geride bıraktıkları ve artık konuşmayan kalıntıları mıdır?

Onun Rakmeteyn'de bir yurdu (evi) vardır. Sanki bu evler bileklerin sinir uçlarına (tekrar tekrar) yenilenecek işlenen dövmelerin yeri gibidir. (Seçilip seçilmeme konusunda kapalıdır. Yani tam seçilememektedir).

Orada Gözler (Yani vahşi inekler) ve ceylanlar peşi sıra yürüyorlar. Onların yavruları ise çömeldikleri yerden kalkıyorlar (Yani susadıkları anda kalkıp sularını içerler) .

Yirmi sene sonra orada (sevgilinin yurdunun başında) durdum. Zor bela epey düşünüp taşındıktan sonra ancak bu yurdu tanıdım.

(Düşünüp taşındıktan sonra) Henüz kaybolmamış, misafire aş pişirilen tencerelerin konulduğu siyah taş ocağı ile havuzun gövdesi gibi (selden ve yağmurdan korumak için) evlerin etrafına çekilen setleri tanıdım.

O yurdu tanıdığım vakit oradaki eve dedim ki; Ey ev! Sabahın bereketli olsun ve selamette kalasın (Ebü'l-Abbâs eş-Şeybânî, 1363, ss. 5-9; İbn Ebî Sülmâ, 1407, ss. 102-103, 1426, ss. 64-65).

Züheyr b. Ebî Sülmâ meşhur muallaka şiirinde, sevgilisinin yıkılan harabeleri üzerinde durmuş evinden kalan kalıntıları düşünerek mutlu olduğu anların hayalini kurmuştur. Sevgilisinden geriye kalan yıkıntılar ve etrafa saçılmış izler üzerinde yeni bir düşüncenin oluşunu sembole etmiş ve bir nebze de olsa üzüntüsünü hafifletebileceği bir aşkın vizyonunu sergilemiştir. Şair, izleri silik bu yerleri hayallerinin yok olması olarak görmez, aksine burada mutluluk, heyecan ve canlılık duygusunu hayal ederek arar. Bu yüzden şairin hayal gücü ve tatlı anılarının hatırası her zaman canlı ve dinamiktir.

Züheyr b. Ebi Sülmâ şiirinde, atlâl ifadesini kullandığı gibi atlâlî sembolize eden birçok farklı sembol ifade de kullanmıştır. Atlâl اطلال kelimesi, “طل،ل” kökünden olup isim ve fiil şeklinde kullanılmıştır. Atlâl, lügatte terk edilen yurtlardan geride kalan kalıntıları temsil eden şeyin kişileştirilmesi, yere yapışan resim, yüksek mekân, örtü ve misafirler için ayrılan ağırlama yeri gibi anlamlara gelmektedir (Ferâhîdî, t.y., s. 58; İbn Manzûr, 1993, ss. 405-408; Mes'ûd, 1992, s. 524; Zebîdî, 1418, s. 380,381). İstılahı anlamı ise şairin, şiirine başlarken mekân ve harabelerine duyulan özlemi dile getirerek başlamasıdır (İbiş, 2021, ss. 16-21). Atlâl şairi, konuya girmeden önce terkedilen bu yurda ve burada yaşayan sevgiliye olan ayrılığa ağlayarak beyitlerine başlar (Mahmûd Süleymân, 2020, ss. 202-203). Şairin kullandığı رُبْعٌ، نُؤْيَا، أَثَافِيَّ، ائْتَفِيَّ ifadeleri atlâlî sembolize eden ifadelerdir. ائْتَفِيَّ kelimesi lügatte insanların geride bıraktıkları kalıntılar, izler hayvan tersi, su birikintisinde suyun geri kalanı gibi bir çok anlama gelmektedir (Ferâhîdî, t.y., s. 2/179; İbn Manzûr, 1993, s. 13/157-159; Zebîdî, 1418, s. 35/23-28). Terim anlamı ise bununla ilintili olarak sevgiliden geriye kalan ve onu anımsatan iz ve kalıntılar anlamında atlâl ile aynı anlamda kullanılmıştır. ائْتَفِيَّ kelimesi ise lügatte yemeklerin pişirildiği dikili taş biçiminde ocak ve kaya parçası gibi birçok anlama gelmektedir (Ferâhîdî, t.y., s. 1/57; İbn Manzûr, 1993, s. 9/3-4; Zebîdî, 1418, s. 23/5-8). Terim anlamı ise sözlük anlamına yakın anlamlarda kullanılmıştır. نُؤْيَا ifadesi ise sözlükte yağmurdan veya selden korumak için çadırın veya evin kenarına kazılan çukura verilen bir addır (İbn Manzûr, 1993, s. 15/301; Zebîdî, 1418, s. 40/6). Terim anlamı da bu anlama uygun biçimde kullanılmıştır. رُبْعٌ kelime lügatte ikamet etme, ikamet edilen yer, yurt ve evde ikamet eden ev halkı gibi birçok anlamda kullanılmıştır (İbn Manzûr, 1993, s. 18/102). Terim anlamı ise ev, yurt ve buralarda ikamet eden ahali manasında kullanılmıştır.

Şair, atlâlî sembolize eden ifadelerin yanı sıra birçok sembol ifade, teşbih ve belagatın farklı sanatlarını kullanmıştır. Şair şiirinde birbirine benzemeyen iki durumun karşılaştırmasını yaparak istiare yoluna gitmiştir. Burada yurt anlamındaki الدار ifadesi, deriye kazınan dövme وشيم مراجع وشيم ifadesine benzetilmiştir. Şiirde aynı şekilde tekrar ifadelerden ve nida üslubundan yararlanmışır. Şair, kullandığı inşaî üslup sayesinde şair ile mekân arasında bir diyalog ve iletişim hissetmesini sağlamış ve böylece mesajını daha yoğun bir biçimde sunmaya amaçlamıştır.

Şair ilk etapta sorgulayıcı ve soru soran üslupla şiirine başlamıştır. Sevgiliden kalan izleri sormuş, mutluluk ve sevinç günlerini hatırlayarak devam etmiştir. Zamanında yaşadığı mazisi ve enkaz haline gelen yerler onu derin bir suskunluğa sevk etmiştir. Sonra hayat mücadelesi veren yerleri ve buralarda gezinen canlıları görünce hayata tutunma ihtiyacı hissetmiştir. Bundan ötürü olsa gerek şair, daha önce bu yerlerde yaşayan sevgilisine selam vermiş ve iyi dilek temennilerinde bulunmuştur. Adeta sevgilisini ölümsüzleştiren duygulara bürünmüştür.

Züheyr'in şiiri muhatap için birçok öğreti barındırmaktadır. Onun bu sorgulayıcı üslubu hayatın gerçeklerinden haber vermektedir. Neşeyle kaplı evlerin, hareketli mekânların ve hayat dolu bir yaşamın ardında evlerin boşaldığını, mekânların harabe haline geldiğini ve yaşamdan izler kalmadığını haber vererek insana öğütler vermektedir (Göçemen, 2016, ss. 68-102). Yıkılan bu medeniyetler, kaybolan saltanatlar ve solan hayatlar şairin zihninde canlanmış ve bu hayretini soru sorarak dile getirmiştir.

Şair şiirine, sevgilisi "Ümmüevfâ"yı anarak başlamıştır. Bu kelime, Evfâ'nın Annesi, anlamındadır. Anne ise üremeyi, doğumu, hayatı ve yaşamı sembolize eder. Şair Ümmüevfâ'yı, yaşam için bir ilham ve parlak bir gelecek umudu olarak görmektedir. Güzel ve yeşil meraları ise kurumuş solmuş ve insanların üzerinde tepinip de çöle döndürdüğü "dimnetün" kelimesiyle hayal etmektedir. Yaşamın ve canlılığın kaybolduğu yerleri de hayatın kaybolduğu anlamında konuşamayan yerler ifadesiyle dile getirmiştir. Bir zamanlar Havmânetü'd-Durrâc, Mütessellem ve Rakmeteyn denilen bu yerlerde sevinç naralarının atıldığını fakat artık bunlardan eser kalmadığını ve bu yerlerin harabeye dönüştüğünden bahsetmiştir (İkbâlî & Şeyhî Sûmâr, 2021, s. 415).

Züheyr, saydığı mekânlardan Rakmeteyn'i bileklere çizilen dövmelere benzetmiştir. Bileklere yapılan dövmelerin izleri silinemediği gibi bu yerlerdeki yaşamın da hala izlerinin silinmediğini ifade etmektedir. Şair, vahşi ineklerin ve ceylanların boş kalan bu yerlerde cirit attığını ifade eder. Hayat, tüm sevinç ve acılarıyla onun içinden akmıştır. Bu da şairin tekrar sevilisini görmeyi umduğunu göstermektedir. Aradan geçen günler ve ayrılıklara rağmen umut kıvılcıklarının hala sönmediğini gösteriyor. Şairin kalbi hâlâ hayatı pozitif görmek istemekte ve yeniden iyi bir gelecek inşa etmenin sırrını aramaktadır (Yûsûf, 1983, ss. 148-153).

Züheyr için zaman durmuştur ve kendisini, bir zamanlar her gün önünden geçtiği yerde bulur ve burada yaşayan sakinlerin gürültüsünü hayal eder. Sevdiğinin evini henüz kaybolmamış taşlardan, kayalardan ve kazılan çukurlardan tanımaya çalışır. Tanıdığına ona selam verir ve günaydın der. Onun bu sözleri, sevgilisinin sağlık ve mutluluğunu isteyen, dua eden, Allah'ın onu kötülüklerden koruyacağını ümit eden bir tür dilektir.

Züheyr b. Ebî Sülmâ başka bir şiirinin mukaddimesinde Benî Galîb kabilesini şu ifadelerle hicvetmiştir:

عَفَا مِنْ آلِ فَاطِمَةَ الْجَوَاءِ	فَيْمُنُ	فَالْقَوَادِمُ	فَالْجِسَاءُ
فَدُو هَاشٍ فَمَيْتُ عُرَيْتَاتٍ	عَفْنَهَا	الرَّيْحُ بَعْدَكَ	وَالسَّمَاءُ
فَذِرْوَةٌ فَالْجَنَابُ كَأَنَّ حُنْسَ الْ	نِعَاجِ	الطَّائِيَاتِ بِهَا	الْمَلَاءُ
يَشْمَنْ بُرُوقَهُ وَيَرُشُّ أَرِيَّ الْ	جَنُوبِ	عَلَى حَوَاجِبِهَا	الْعَمَاءُ

(Gatafân yurtlarında bulunan) el-Civâ, Yumn, Kavâdim ve Hisâ (denilen yerler) Âl-i Fâtîma'nın (Fatma'nın Soyununun) izleri yok olup gitmiştir. (Neredeyse yok olup gitmiştir.)

Zü-Hâş ve Uraytinât'ın narin kumlarında da izleri silinip yok olmuştur. Senden sonra rüzgâr ve yağmurlar izlerini silip süpürmüştür.

Zirve ve Cinân denilen yurtlardan da izleri kaybolmuştur. Sanki sıska ve cılız yaban ineklerin kısa ve basık burunları ipekten yapılmış giysiler gibi (parıldıyorlar).

Bu yabani inekler şimşeği gözlüyorlar (şimşek çakıp yağmur yağınca bu yerler yeşermekte veya yağmurdan sonra gidenlerin izleri ortaya çıkmaktadır). Hava, güney narin yağmurları serpiştiriyor. Kaşları ise bulutları (yağmuru) barındırıyor (Ebü'l-Abbâs eş-Şeybânî, 1363, ss. 13-14; İbn Ebî Sülma, 1407, ss. 56-57, 1426, ss. 9-10).

Züheyr b. Ebî Sülma şiirinde sevgilisine atıfta bulunarak doğal unsurlar, hayvanlar ve gökyüzü imgeleriyle mistik bir durum oluşturmaktadır. Bunu farklı tasvir ve mecazi ifadelerin yanı sıra birçok sembolle dile getirmiştir. Şair sevdiği Fatma'nın ve ailesinin yaşadığı yerleri anlatırken doğadaki güzellikleri, yağmuru, rüzgârı tasvir eden ifadeler kullanmıştır. Bunların birbiriyle olan ilişkilerinden bahsederek şiire derinlik katılmıştır. Ayrıca, şiirin genelinde hüznün ve ıstırap hâkimdir. Şair, bahsedilen güzelliklerin ve canlılığın olmadığını anlattıktan sonra onu umutlandıran olaylarla tekrar hayata tutunduğunu ve yeniden küllerinden doğduğuna işaret etmiştir.

Bahsedilen şiir, anlamların güzelliğini artıran ve daha etkili hale getiren bir dizi edebi sanatı içermektedir. Şair, Fâtımâ'nın yurdunun izleri silinmiş, derken bu sözleri mecazi anlamda kaybın, acının ve pişmanlığın yerine kullanarak istiare sanatını kullanmıştır. Sıksa ve cılız yaban ineklerin kısa ve basık burunları anlamındaki *خُنْسَ النِّعَاجِ الطَّوَايَاتِ* ifadesi, ipek giysiler anlamındaki *المَلَاءِ* ifadesine benzeterek teşbih yoluna gitmiştir. Şair yine *بُرُوقَ* ve *جَنُوبَ* gibi umutlar veya acı ve kaybı temsil eden sembolik ifadelerle şiirin içeriğini güçlendirmiştir.

Şiirde zikredilen Fâtıma'nın sülalesinin izlerinin birçok yerden kaybolduğunu ifade eden *عَفَا* terimi, rüzgârın ve yağmurun izleri yok etmesi anlamında *عَفَتْ الرِّيحُ* ve *عَفَتْ السَّمَاءُ* ifadeleri, izlerinin parıldaması anlamında *المَلَاءِ*, yağmuru gözlemek anlamında *يَشِمْنَ بُرُوقَهُ*, yağın güney yağmurları anlamında *عَلَى حَوَاجِبِهَا الْعَمَاءُ* ve kaşlarında yağmur var anlamında *وَيُرِشُ أَرْيَ الْجَنُوبِ* ifadeleri birer atlâl sembolüdür.

Şair şiirine sevgilisi Fâtıma'nın beraber yaşadığı ailesinin kaldığı mekânların izlerinin neredeyse yok olduğunu anlatmıştır. Buna sebep ise esen rüzgârlar ve yağın yağmurlar olduğunu ifade etmiştir. Umutlarını tam yetirirken onu müjdeleyen olaylara tanık olmuştur. İzlerin yok olmasına ve bu mekânların harabeye dönmesine sebep olan rüzgâr ve yağmur bu sefer kaybolan izlerin ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur.

Vahşi inekler, yağmurun düşmesini bekliyor ve yağmur düştüğünde damlaları o ineklerin kaşlarına vuruyor. O esnada vahşi hayvanlar başlarını gökyüzüne kaldırmış, bu çorak arazilerde yağın yağmura seviniyorlar. İnce ince yağın yağmur, kurumuş hayata canlılık vermiş ve ölü topraklar yeniden yeşermiştir. Bu durum aynı zamanda hayatın yeniden doğuşunun bir sembolüdür.

Su ve yağmur, birçok şairin eserinde zenginlik, merhamet ve bereketin sembolü olduğu gibi bu şiirde de şairin önemli sembollerinden biri olarak öne çıkar. Fâtıma'nın ailesinin bu topraklardan göç etmesiyle kuruyan ve yaşam belirtisi taşımayan bu susuz topraklar, şimdi ilk yağmur damlalarıyla sevinç ve mutlulukla doluyor. Şairin betimlediği bu sahne, Allah'ın nimetleriyle birlikte boş olan bu çöl arazisinde yaşamın sürdüğünü gösteriyor. Ayrıca, kurak ve susuz bu çölde hayvanlarının yağmuru beklemesi, zorlu koşullarda bile yaşamın devam

edebileceğine ve umudun kalplerde yeniden yeşerebileceğine işaret ediyor. Bu, şairin kararlılığını ve inancını yansıtmaktadır (Ebû Süveylim, 1407, ss. 133-134).

Şair, şiirine "عفا" kelimesiyle başlayarak, yok olma ve harabeye dönüş temasını işler. Ancak şiirin sonunda yağmur ve bereket ile hayata dair umudu vurgular. Bu da umutsuzluktan umuda ve canlılığa ulaşmayı simgeler. Şair, yenilenme ve yenilik inancını taşır. O dönemdeki şairler için seyahat ve göç, daha iyi bir yaşam arayışının yaygın bir yoludur. Göç, çeşitli sorunlar (savaş, hastalık, kuraklık gibi) nedeniyle yaşam koşullarının uygun olmadığı durumlarda olumlu bir dönüşüm ve yenilenme fırsatı sunar. (İkbâlî & Şeyhî Sûmâr, 2021, s. 418).

Züheyir b. Ebî Sülmâ'nın şiirsel metinleri işleyişinde dikkate değer başka bir nokta, onun şiirlerin başlangıç kısımlarındaki atlâl ile ilgili sembolik ifadelerin tek tip olmamasıdır. Bu başlangıçlar, bulunduğu bağlama göre farklı sembolik boyutlar kazanmıştır. Yukarıda zikredilen şiirlerde ye'se düşerken yeniden dirilişten, hayatın cömertliğinden ve canlılığından bahsetmiştir. Bazı durumlarda ise ondaki bu atlâl ifadeler hayatın kahrını, yoksulluğu ve cimriliği temsil ederken başka bir yandan tam zıt bir durumu, yani cömertlik ve yaşamla dolu bereketli bir durumu temsil etmiştir. Bu zıtlık övülen kimsenin cömertlik gibi özelliklerinin betimlenmesiyle ortaya çıkmıştır (Abdütâhâ, 2011, ss. 51-52; Yûsûf, 1983, ss. 147-171; İkbâlî & Şeyhî Sûmâr, 2021, s. 420). Buna örnek ise şairin Herim b. Sinân'ı methettiği şu şiiridir:

أَفْوَيْنَ مِنْ جَجَجٍ وَمِنْ شَهْرٍ	لَمَنْ الدِّيَارُ بَقْتَةَ الْحَجْرِ
بَعْدِي سَوَافِي الْمُورِ وَالْقَطْرِ	لَعَبِ الزَّمَانِ بِهَا وَعَيْرَهَا
ضَفَوَى أَلَاتِ الضَّالِّ وَالسِّنْدِرِ	فَقَرًّا بِمُنْدَقِ النَّحَائِتِ مِنْ
خَيْرِ الْبُدَاةِ وَسَيِّدِ الْحَضِرِ	دَغِ ذَا وَعَدِّ الْقَوْلِ فِي هَرِمِ
ذُبْيَانَ عَامِ الْحَبْسِ وَالْأَصْرِ	تَاللَّهِ قَدْ عَلِمْتُ سَرَاةَ بَنِي
حَبِّ السَّفِيرِ وَسَائِيِ الْخَمْرِ	أَنْ نِعَمَ مُعْتَرِكِ الْجِيَاعِ إِذَا

Senelerin ve ayların ıssız bıraktığı ve onlardan geriye kalan Hicr'in zirvesindeki yurtlar kimindir?

Onları orada bıraktığım günden sonra gerek rüzgâr ve yağmurun toprağı silip süpürmesiyle gerekse zamanın diyarlarla oynamasıyla o diyarların izleri yerle bir oldu.

Çölde yetişen; yabani olan ve olmayan çalı ağacı (cehri ağacı) bulunan Dafava denilen yerden Nehâit denilen yerdeki kuyulara akan sulardan dolayı bu diyarlar ıppıssız kalmıştır.

Onu bunu bırak da Herim'den söz et. O, bedevi halkının en iyisi ve şehir halkının efendisidir.

Allah'a yemin olsun ki! Benî Zübyân kabilesinin önderleri, kuşatılıp kaçış yollarının kapatıldığı yılı biliyorlar.

Rüzgâr kuru yaprağı altına alıp savurduğunda (işler veya zaman zorlaştığında) aç kimseler toplanıp (kapısında) kalabalık yaptığında içki satın alan ne güzel ve ne cömert adamdır (Ebü'l-Abbâs eş-Şeybânî, 1363, ss. 86-89; İbn Ebî Sülmâ, 1407, s. 54, 1426, s. 31).

Şiir, anlamları vurgulayan ve etkisini artıran çeşitli edebi sanatlar ile öne çıkmaktadır. "Zaman oynadı" ifadesinde istiare vardır; burada zaman, değişimlerin meydana geldiği bir oyun olarak tasvir edilmektedir. Bu, zamanın insanların ve yerlerin durumunu nasıl etkilediğini gösterir. Şair, Benî Zübyân kabilesinin önderleri, derken onları diğer kabilelerle veya karşılaştırmış ve teşbih yapmıştır. Şair daha çok fiil cümlelerinden yararlanmıştır. Bu da eylem ve olayın etkililiğini göstermek için kullanılan bir yöntemdir. Şairin sözlerinde geçen أَقْوَيْنَ izleri silinmiş ifadesi, لَعِبَ لَعِبَ الزَّمَانُ zamanın onunla oynaması (geçen zaman) ifadesi, الرُّزْغَارُ وَالْقَطْرُ rüzgâr ve yağmurun toprağın şeklini değiştirmesi iadeleri ve فَفَرَا ıssız yerler anlamındaki ifade atlâlî sembolize eden ifadelerdir.

Şiirde, ıssız anlamına gelen "الفقر" kelimesi, yaşamaya elverişli olmayan bir durumu betimler. Bu durum, cömertlikten yoksun olan birine, yani cimri kimseye benzetilmektedir. Cimri, tıpkı verimsiz bir toprak gibi, başkalarına yardım etme veya paylaşma konusunda anlayışsızdır. Şair, fakirlik ve cimrilik sembollerini geride bırakmaya davet ederken, cömertliğin sembolü olarak Herim b. Sinân'ı anımsattığı görülmektedir (İkbâlî & Şeyhî Sûmâr, 2021, s. 421; Muhammed Taştûş, 2012, s. 145).

Züheyr b. Ebî Sülmâ'da atlâlî ön plana çıkararak sebeplerden biri de bunun farklı başka sembolik boyutlarda da kullanılmasıdır. Yukarıda zikredilen anlamlardan bir diğeri de ifadelerin kullandığı konuma göre şekillenmesidir. Örneğin atlâl ifadeler ağıt yakılan bir durumda hayatın yok oluşunu, ölümü ve tekrar geri dönülemeyeceğini temsil etmiştir. Çünkü ölen birinin tekrar geri gelmesi mümkün değildir. Dolayısıyla onun şiirinde ifadeler, duruma uygun biçimde zikredilmişlerdir. Kısacası şair, atlâl ile ilgili ifadeleri şiirin siyakına uygun biçimde kullanmıştır. Buna örnek şairin Sinân b. Ebî Hârise hakkında söylediği şu sözlerdir:

وَرَسْمٌ بِصَحْرَاءِ اللَّيْبِينِ حَائِلٌ	لِسَلْمَى بِشَرْقِيِّ الْقَنَانِ مَنَارِلٌ
وَعَامٌ وَعَامٌ يَتَّبِعُ الْعَامَ قَابِلٌ	عَفَا عَامٌ حَلَّتْ صَيْفُهُ وَرَبِيعُهُ
سِنُونَ فَمِنْهَا مُسْتَنْبِينٌ وَمَاتِلٌ	تَحَمَّلَ مِنْهَا أَهْلَهَا وَحَلَّتْ لَهَا
يُقَطِّعُهَا بَيْنَ الْجُفُونِ الصِّيَاقِلُ	كَأَنَّ عَلَيْهَا نُقْبَةً جَمِيرِيَّةً
كَمَا زَالَ فِي الصُّبْحِ الْأَنْشَاءُ الْحَوَامِلُ	تَبَصَّرَ خَلِيلِي هَلْ تَرَى مِنْ طَعَانٍ

Selmâ'nın, Kanân'nın doğusunda kaldığı yerleri (evleri) vardır. Lübey çölünde de kaybolmaya yüz tutmuş izleri bulunmaktadır.

Yıllar, bu diyarları silip süpürdü. Bunu harabelere döndüren şey üzerinden geçen yaz, ilkbahar, seneler ve birbirini takip eden yılladır.

Ev sahipleri oradan ayrıldı ve bu yerler yıllarca boş kaldı. Geriye ise hala görünebilen ve neredeyse yok olmak üzere olan izler bulunmaktadır.

Sanki bu yerlerin üzerinde, korumak için kılıcı örten kimsenin örtüğü Himyer örtüsü vardır.

İyi bak dostum! Göçenlerden kimseyi görebiliyor musun? Meyveyle dolu hurma ağaçların sabahleyin başını aşağı ve sağa sola saldıgı gibi göçenlerde develerine binip yalpalayarak gittiler (Ebü'l-Abbâs eş-Şeybânî, 1363, ss. 292-293; İbn Ebî Sülmâ, 1407, ss. 97-98).

Züheyr, şiirini çeşitli edebi sanatlarla sunmuştur. Harabe mekânları, üzeri örtülü Himyer örtüsüne benzeterek istiare yolunu seçmiştir. Bu, belirli bir tarihi olayı veya ortamı ifade eden bir imgeyi işaret eder. Göçen kimseleri de, sabahleyin meyvelerden ötürü dalları sarkan hurma ağacına benzeterek teşbih yapmıştır. Şairin وَرَسْمٌ “evlerden kalan kalıntı ve izler” anlamındaki ifade, عَفَا “izleri silindi”, حَلَّتْ “üzerinden zaman geçti”, يَتَّبِعُ الْعَامَ “yıllar onu peşi sıra takip ediyor”, حَلَّتْ “uzun seneler geçti geçen”, طَعَائِنٍ “göçen sevgililer” ve Himyer örtüsüyle örtünen yerler anlamındaki teşbih ifadeler atlâlî temsil eden ifadelerdir.

Şiirde, bahse konu atlâl mukaddimleri, önceki mukaddimelerden farklı olarak canlılık unsurlarından yoksundur. Bu tablo, yaşam belirtilerinden, insanlardan ve hayvanlardan; ineklerden ve ceylanlardan yine sulak yerlerden tamamen boş bir şekilde tasvir edilmiştir. Bu durum, yas konusu ile örtüşmektedir; çünkü merhum, hayata veda etmiş ve dünya hayatı sona ermiştir. Tıpkı hane halkını terk eden ve artık boş kalan evler gibi. Bu boşluk, yaşamın sürekliliğinin nedenlerinden biridir (İkbâlî & Şeyhî Sûmâr, 2021, ss. 421-422).

Atlâl sembolü ile ilgili Züheyr b. Ebî Sülmâ'da ortaya çıkan üslup biçimlerinden biri de atlâlın kadınla, sevgilisiyle veya göçen sevgiliyle birlikte anılmasıdır. Bu özellik aslında diğer Cahiliye şairlerinde de görülmektedir, fakat Züheyr'deki bu özellik daha ön plandadır. Onun şiirindeki atlâlın muhatabı Selmâ, Leylâ ve Esmâ gibi isimlerden oluşmaktadır (Ebü'l-Abbâs eş-Şeybânî, 1363, s. 33,146,50,96,98,193,207). Şair bazen de bunu أُمُّ عَفْفَا "Evfa'nın annesi veya أُمُّ مَعْبِدٍ "Ma'bed'in annesi şeklinde tasvir etmiştir (Ebü'l-Abbâs eş-Şeybânî, 1363, ss. 4, 219). Atlâl sembolü doğurgan bir anneye benzetilmektedir. Bu da verimliliği temsil etmektedir. Bu verimlilik bazen ceylan ve inek gibi hareketli, bazen de harfler ve nakışlar gibi hareketsiz varlıklar biçiminde ortaya çıkmıştır. Atlâl, kültürün ve algının kaynağını oluşturmaktadır. Aynı şekilde geçmişin farkındalığını ve hayat biçimini oluşturmaktadır. Özet olarak, İnsanın varlık içindeki merkezini yazıyla ifade etme biçimini oluşturmuştur. Dolayısıyla Atlâl, bitmeyen bir zenginlik kaynağını temsil etmektedir. Bu kaynak, göçen kimselerin ardında bıraktıkları kişiliklerdir. Bu kişilikler gizemli örtülerine bürünmüş adeta incilere benzemektedir. Şair ise bu incileri gün yüzüne çıkarmayla meşguldür.

Sonuç

Züheyr b. Ebî Sülmâ, çağının diğer şairleri gibi, sembolleri edebi iletişim aracı olarak kullanmıştır. Kullandığı en önemli sembollerden biri şüphesiz atlâl (sevgilinin göç ettiği yerlerde arda kalan harabeler) sembolüdür. Şair, atlâlî temsil eden birçok ifade kullanmıştır. Bu ifadeler bazen “resm” (iz), dimne (geride kalan yıkıntılar), usâfî (aş pişirilen ocak anlamında dikili taşlar), nü'ye (evin etrafına kazılan bentler), rab'u (ikamet edilen ev) ve atlâl (yıkıntı ve harabeler) gibi kelimelerinden veya türevlerinden oluşmaktadır. Bazen de bunu fiillerle veya teşbih ifadelerle dile getirmiştir. Züheyr'in diğer şairlerden ayıran özelliği, sembollere atfettiği farklı anlamlardır. Örneğin başka şairlerde "atlâl" sembolü, genellikle yaşamın sonunu ve yok olmayı temsil ederken, Züheyr bunu yeni bir yaşamın başlangıcı olarak görmüştür. Bu bağlamda, kullandığı bazı kelime ve yapılarla bu anlamı güçlendirmiştir. Züheyr, atlâlî diğerlerinin gördüğünden farklı bir şekilde

değerlendirirken, bu durumu kendi kültürü ve şiir yazma deneyimiyle desteklemiştir. Aynı şekilde, “za‘âin” (göç eden kadınlar) da onun için, toplumunun birleşimini ve yeni bir yaşamın başlangıcını temsil etmiştir. Kısacası Züheyr, edebi üslup biçimlerinden atlâl sembollerini kullanırken standart bir yaklaşım izlememiş, onları kendi kültürü ve deneyimiyle farklı bir anlamda değerlendirmiştir. Onun kullandığı bu ifadeler Arapların sevinçleri, üzüntüleri ve karşılaştıkları zorluklar ile psikolojik durumlarını yansıtmaktadır.

Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın şiirlerinde geçen semboller ve atlâl önsözü, şairin kullandığı edebi yöntemlere işaret eder. Muallakat şairlerinden Züheyr, eski sevgilinin ve yaşadığı yerlerin tarifini içeren atlâl önsözünü kullanarak özlemini ve ayrılığını dile getirir. Şirindeki semboller, aşk ve ayrılık gibi manevi düşünceleri ve duyguları temsil ederken, atlâl, mekân ile bağlantılı güzellik ve duyguları ön plana çıkarır; bu da insani deneyimin derinliğini yansıtır. Mekânın bu şekilde kullanımını cesareti ve özlemi yansıtır ve onun şiirinin alıcısı üzerindeki etkisini artırır. Kısaca Züheyr, atlâl ile mekânı birleştirerek duygularını ve düşüncelerini yaratıcı bir şekilde öne çıkarmayı başarmıştır.

Extended Abstract

The ruins have inherited a legacy from an ancient poetic tradition whose roots cannot be traced. The subject reached its peak with the poet Imru'l-Qays and evolved into a tradition of different meanings with Zuhayr İbn Abî Sulmâ. This tradition continued during the Umayyad and Abbasid periods as well. For the poet, the ruins represent a longing for homeland. Over time, the places left by the beloved, which have turned into ruins, remind him of his memories and experiences. Although these memories bring him sorrow, they are, in fact, events that sustain him and bring him happiness. Therefore, it does not seem strange for the poet to pause or weep at the ruins. For them, the ruins are a part of life; thus, crying at the ruins means crying for life itself. For the poet, the ruins embody the homeland, the beloved, and the future he envisions along with his past. In one aspect, they represent his grief, while in another, they signify his joy. The ruins sometimes make the poet experience the agony of absence, while on the other hand, they herald the promise of existence. The poet expresses his feelings through certain traditional styles and ties the understanding of poetry to the comprehension of the symbols hidden within these styles. The life of the Arabs was centered around traveling and working from one place to another in search of water and pasture. Arab poets would call out to the homes they visited, inquiring about the condition of those who had lived there in the past and then departed. Poets managed to somehow make their poems resonate within these homes, but they could not find anyone or any place to respond to them. These poems also beautifully illustrate the caste system in society, as well as the behavioral and personality traits of people and their beliefs. Among these, the symbol of ruins is the most important one he uses to convey his feelings and thoughts more effectively. The symbolism of pre-Islamic poetry is a unique type of symbolism that differs from Western symbolism, which attempts to express the inexpressible under the guise of ambiguity and provides opportunities for exaggeration in expression, transcending the senses.

In the poetry of the pre-Islamic period, symbolism has a structure that transcends continents on certain themes. The Arab poetry of the Jahiliyyah period has served as a model for future generations of poetry in every aspect. Poems of this genre that articulate the longing for ruins are one of the stylistic forms repeated over generations. One of the most important figures who continued this tradition is Zuhayr. Atlâl refers to the hard and solid stones left behind by a beloved,

the remnants painted on the ground, the traces of past existence, the hearths where meals were cooked, the pits dug to protect homes from floods, and the stakes driven into the ground. Although these do not inherently signify much, they convey a great deal to the pre-Islamic poet. The spaces or remnants left by the beloved represented their existence, past, living areas, homeland, and hope. For the poet, Atlâl is not merely a whimsical situation or an artistic tradition imposed by customs. While Atlâl serves as a poetic symbol, it also embodies various renewed associations and numerous components that express mental, psychological, and social perceptions in the poet's mind. Atlâl is one of the forms of expression adopted by pre-Islamic poets to convey their emotions and feelings in response to the events they encountered. What motivates the poet to express this is the main axis of the poem, which we can refer to as the primary purpose or objective experience. However, it can also be said that the poet sometimes falls under the influence of poetic tradition, beginning their poem with topics that may not seem relevant to its purpose. The poet starts this type of multi-themed poetry from the atmosphere of traditional and primary experience. This is because when speaking of ruins, the departed beloved, or the traces left by those who have gone, they cannot extricate themselves from this atmosphere. This situation has led to the emergence of a new artistic condition. Poets have attempted to prepare the audience for the main subject with these traditional passages.

Kaynakça

- Abdulvâhid, S. A. (2007). *Binyetü'l-kaşîdeti'l-Câhiliyye*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ummu Dermân el-İslâmiyye.
- Abdutâhâ, Y. Z. (2011). Ramziyyetü't-ṭalal ve'l-mer'a fi'l-kaşîdeti'l-'Arabiyye kable'l-İslâm. *Külliyetü't-Terbiyye el-Esâsiyye Dergisi*, 70, 47-61.
- Atvân, H. (1970). *Muḳaddimetü'l-kaşîdeti'l-'Arabiyye fi's-şi'ri'l-Câhilî*. Dârü'l-Ma'ârif.
- Câdir, M. A. (1980). Ḥavle medlûlâtî rumûzi'l-mer'a fi muḳaddimeti'l-kaşîdeti'l-'Arabiyye. *el-Mecmau'l-İlmiyyu'l-Irâkî Dergisi*, 4, 270-306.
- Cumahî, E. A. M. b. S. (t.y.). *Ṭabakâtü fuhûli's-şu'arâ'* (M. M. Şâkir, thk.; C. 1). Dârü'l-Medenî.
- Ebû Süveylim, E. (1407). *el-Mataru fi's-şi'ri'l-Câhilî*. Dâru Ammâr.
- Ebû'l-Abbâs eş-Şeybânî, A. b. Y. (1363). *Şerḥu Dîvânü Züheyr b. Ebî Sülmâ*. Dârü'l-Kutübi'l-Misriyye.
- Ferâhidî, H. b. A. (t.y.). *Kitâbü'l-'Ayn* (M. el-Mahzûmî & İ. es-Sâmerrâî, thk.; C. 3). Dâru Mektebeti'l-Hilâl.
- Göçemen, Y. (2016). Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın Hayatı ve Dönemi Çerçevesinde Muallakasında Hikmet. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(5), 67-105.
- Hamdî el-Harbî, M. R. (2018). el-Kitâbetü't-ṭalaliyye fi's-şi'ri'l-Câhilî. *Havliyyetu Külliyyeti'l-lugati'l-'Arabiyye Dergisi*, 3 (22), 2818-2842. <https://doi.org/10.21608/bfag.2018.23627>
- Hasan, İ. (1388). *Şi'ri'l-vuḳûf 'ala'l-atlâl mine'l-Câhiliyye ilâ nihâyeti'l-ḳarni'sâliḡ*. Matba'atü't-Tarakkî.

- İbiş, M. (2021). *ATLÂL: Şiirde, Sevgilinin Geride Bıraktığı Mekân ve Harabelerine Duyulan Özlem*. Sonçağ Yayıncılık.
- İbn Ebî Sülmâ, Z. (1407). *Dîvânu Zühêyr b. Ebî Sülmâ* (A. Fâ'ûr Hasan, thk.). Dârü'l-Kutübi'l-İlmiyye.
- İbn Ebî Sülmâ, Z. (1426). *Dîvânu Zühêyr b. Ebî Sülmâ* (H. Tummâs, thk.). Dârü'l-Ma'rife.
- İbn Hücr el-Kindî, İ. (2004). *Dîvânu İmriilkays* (A. el-Mustâvî, thk.). Dârü'l-Ma'rife.
- İbn Kuteybe, E. M. A. b. M. (1423). *Eş-Şi'r ve 'ş-şu'arâ'* (C. 1). Dârü'l-Hadîs.
- İbn Manzûr, E.-F. C. M. b. M. (1993). *Lisânü'l-'Arab* (C. 11). Dâru Sadr.
- İkbâlî, M., & Şeyhî Sûmâr, B. (2021). er-Ramziyyetu ve tecelliyâtuhâ fî şî'ri Zühêyr b. Ebî Sülmâ. *Mecelletu Âdâbi'l-Kûfe Dergisi*, 1 (49), 408-436.
- Kayrevânî, E. A. el-H. İ. R. (1981). *el-'Umde fî mehâsini 'ş-şî'r ve âdâbih* (M. M. Abdulhamîd, thk.; C. 1). Dâru'l-Cîl.
- Mahmûd Süleymân, İ. (2020). el-Mekân fî'l-Muqaddimâti't-talâliyye fî şî'ri'l-Mu'allakât (Dirâse Nakdiyye). *el-Bahsü'l-İlmiyyu fî'l-Âdâb (el-Lugât ve Âdâbuh) Dergisi*, 21 (1), 201-220.
- Matlûb, A. (2007). *Mu'cemü'l-muştalahâti'l-belâgiyye ve ta'avvuruhâ*. Mektebetü Lübnân.
- Mes'ûd, Cübrân. (1992). *Er-Râid*. Dârü'l-'İlm li'l-Melâyîn.
- Muhammed Taştûş, A. (2012). el-Mekân fî şî'i Zühêyr b. Ebî Sülmâ. *Havliyyâtu Adâb Aynu's-şems Dergisi*, 40 (2), 137-168.
- Parlak, C. (2004). Bir Şair Olarak Ahmed el-Ceda' ve 'el-Hurûc min cuhri'd-dabb' Şiir Divanı. *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, 18 (Haziran 2024), 223-258). <https://doi.org/10.47502/mizan.1435889>
- Yûsûf, Y. (1983). *Maqâlât fî 'ş-şî'ri'l-câhilî*. Dârü'l-Hakâik.
- Zebîdî, M. M. (1418). *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-Kâmûs* (A. el-Hulû, thk.; C. 29). Tab'atu Kuveyt.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0